

Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року

Автор: Єгор Стадний

Ми завершили наш щорічний збір даних про кількість українських громадян та громадян, які навчаються у закордонних університетах, і готові поділитися результатами.

Передусім розповімо про зміни в методології збору інформації з трьох країн: Росії, Румунії та Бельгії.

Від цього року до даних з Росії ми почали включати українських громадян та громадян, які навчаються в російських ЗВО за бюджетними квотами, які уряд РФ почав суттєво більше виділяти спеціально для осіб з українським громадянством після агресії проти України. Відповідний перерахунок даних був зроблений не лише для останнього року, але й для попередніх. До цього ми не враховували цих бюджетних квот. Водночас, як і раніше, ми не враховуємо до даних з Росії інформацію про українських громадян та громадян, що навчаються в окупованому Криму та Севастополі.

Румунія змінила спосіб обліку іноземного студентства у своїх університетах та тепер визначає їх не за громадянством, а за країною, в якій особа здобула середню освіту. Якщо раніше ми мали цифру тих, хто має українське громадянство та навчається в університетах Румунії, то тепер ми маємо цифру тих, хто закінчив школу в Україні та навчається в румунських університетах.

Дані з Бельгії були ретроспективно оновлені та подаються тепер окремо для Фландрії та окремо для Валлонії.

Методологія

За роки існування проекту утворилася база даних, яка охоплює 38 країн світу, у першу чергу Європи та Північної Америки, у період з 2008/2009 до 2017/2018 навчальних років. У кожній з цих країн ми контактуємо з державним органом, який відповідає за збір та обробку статистики щодо іноземного студентства в цій країні. Ці органи, перелік яких ми наводимо в кінці, надавали нам офіційні відповіді з даними та метаданими, тобто дефініціями, які допомагають здійснити порівняння статистичної інформації з різних країн.

Для більшості країн подане число охоплює українських громадян та громадян, які навчаються у визнаних цими державами закладах вищої освіти, на програмах повного циклу, на денній формі, на бакалаврських та магістерських програмах.

Кількість українок та українців, які навчаються на програмах повного циклу, відображена у даних таких країн: Австралія, Австрія, Азербайджан, Білорусь, Бельгія (Фландрія), Болгарія, Великобританія, Греція, Грузія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Латвія, Литва, Молдова, Нідерланди, Південна Корея, Польща, Португалія, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Хорватія, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія. Кількість українок та українців, які або навчаються на програмах повного

циклу, або є учасниками різноманітних non-degree програм (кредитна мобільність, програми обміну, стажування, мовні школи, optional practical training та ін.), відображена у даних таких країн: Бельгія (Валлонія), Канада, Італія, Німеччина, Норвегія, США, Угорщина, Швеція.

Кількість українок та українців, які навчаються на денній формі, відображена у даних таких країн: Австрія, Азербайджан, Великобританія, Греція, Грузія, Ірландія, Латвія, Молдова, Нідерланди, Південна Корея, Португалія, Росія, Сербія, Словаччина, Словенія, Франція, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Швейцарія. Кількість українок та українців, які навчаються на денній формі або на дистанційній формі, відображена у даних таких країн: Бельгія (Валлонія), Бельгія (Фландрія), Болгарія, Естонія, Іспанія, Італія, Литва, Німеччина, Норвегія, Польща, Угорщина, Швеція.

Кількість українок та українців, які навчаються на програмах бакалаврату чи магістратури (або еквівалентах), відображена у даних таких країн: Австрія, Азербайджан, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Грузія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Литва, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Південна Корея, Польща, Португалія, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, США, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Швейцарія, Швеція. Кількість українок та українців, які навчаються на програмах бакалаврату чи магістратури, чи на програмах PhD, відображена у даних таких країн: Греція, Латвія, Норвегія, Франція.

Окреме зауваження щодо Франції. Кількість українок та українців подана без врахування осіб, які навчаються у так званих вищих школах (*grandes écoles*). Вищі школи зазвичай спеціалізуються на якійсь одній галузі, навчання в них платне та вважається більш престижним. У них навчаються приблизно 18% від усіх студенток та студентів Франції.

Окреме зауваження щодо Нідерландів. Кількість українок та українців подана без врахування осіб, які навчаються у професійних університетах (*universities of applied sciences*). Подана цифра стосується лише академічних університетів (*research universities*).

Окреме зауваження щодо Росії. По-перше, дані враховують усіх осіб з українського громадянством, які навчаються на денній формі, включно з тими, які навчаються за державними квотами. Заочна та денно-заочна форми не враховуються. Щоб було зрозуміло, скільки осіб таким чином ми не враховуємо, подамо дані за 2017/2018 рік: заочна - 6251 осіб, денно-заочна - 673. По-друге, як і раніше, ми не враховуємо українських громадян та громадян, які навчаються в окупованому Криму та Севастополі. Таких у 2017/2018 на очній формі було 819 осіб у Криму та 427 у Севастополі, на заочній - у Криму 219 та у Севастополі 179, на денно-заочній - 5 та 6 відповідно.

Окреме зауваження щодо Румунії та Болгарії. Румунія змінила спосіб обліку іноземних студентів у своїх університетах та тепер визначає їх не за громадянством, а за країною, в якій особа здобула середню освіту. Раніше в даних ми подавали цифру українських громадян та громадян в університетах Румунії, тепер в даних, починаючи з 2014/2015 навчального року, ми подаємо цифру тих, хто закінчив

школу в Україні та навчається в румунських університетах. Нагадуємо, що подібним чином ведуть облік іноземного студентства в Болгарії.

Окремо пояснимо, чому в час, коли вже йде 2018/2019 навчальний рік, ми подаємо дані за 2016/2017 навчальний рік. Річ у тім, що статистичний збір даних у різних країнах триває різну кількість часу. У більшості країн це один рік, але в деяких країнах дають доступ до даних, які ми запитуємо, через півтора-два роки. Тому станом на грудень 2018 року для більшості країн останні доступні дані за 2017/2018 рік, але є невелика частина держав, де останні дані - це все ще 2016/2017 рік. До таких належать Великобританія, Бельгія (Валлонія), Іспанія, Канада, Словенія, Франція, Швеція. Також є країни, як наприклад, Греція, де через політичні чи економічні обставини доступ до даних просто ускладнений, тому збір триває довше. Щоб якось зарадити цій ситуації, ми робимо прогноз на 2017/2018, який ви знайдете далі в тексті, а також у масиві даних, який можна відкрити у кінці тексту, ми подаємо доступні дані включно із 2017/2018 роком.

Дані станом на 2016/2017 рік

Перейдемо до самих даних. У 2016/2017 навчальному році було 77 424 особи з українським громадянством¹, які навчались у закордонних університетах. Якщо врахувати, що в українських ЗВО на денних програмах тоді навчалось приблизно 900 тис. україн_ок², то за кордоном навчалось близько 8% від загальної кількості тих, хто вчиться на денних програмах вищої освіти. Найчастіше їдуть до Польщі, Росії, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини. Ці країни отримують понад 90% усіх україн_ок, які навчаються за кордоном. Загалом протягом останніх дев'яти років кількість зросла більш ніж утричі - з 24 104 до 77 424 осіб. Найбільший приріст забезпечили Польща, Росія, Чехія, Словаччина, Австрія, Італія, Іспанія, Канада та Болгарія.

¹ Франція, Греція, Бельгія(Валлонія) дані за 2015/2016 рік

² Тут і далі ми використовуємо іменник з відділеним “_” гендерованим закінченням для позначення особи, гендер як_ої невідомий чи не має значення в нинішньому контексті, та групи осіб різного гендеру, або гендер яких невідомий, або гендер яких не має значення в нинішньому контексті. Ми однаково поважаємо жінок, небінарних осіб та чоловіків. Оскільки в україномовному інформаційному просторі сьогодні набагато частіше підкреслюється існування чоловіків, ніж всіх інших (тобто більшості людей), ми, щоб врівноважити цей перекося, тут і далі використовуємо на позначення сукупності різних людей чи людини, гендер як_ої невідомий, таку форму. Спочатку ми відділяємо гендерне закінчення для визнання існування гендерно небінарних людей. Потім ми ставимо жіноче гендерне закінчення, щоб врівноважити всі ті тексти, де фемінітиви не використовуються, і жінки викреслюються з інформаційного простору. Читайте всю Політику використання гендерованих закінчень Аналітичного центру CEDOS тут <http://bit.ly/Feminityv>

Кількість українських студенток та студентів за кордоном, 2016/2017 рік

Кількість українського студентства за кордоном у 2016/2017 навчальному році			
Польша	33370	Білорусь	283
Росія	11440	Латвія	242
Німеччина	9638	Естонія	292
Канада	3425	Бельгія (Фландрія)	182
Чехія	2471	Бельгія (Валлонія)*	36
Італія	2536	Норвегія	205
США	1817	Фінляндія	175
Іспанія	1762	Австралія	172
Австрія	1625	Нідерланди	149
Франція*	1348	Швеція	131
Словаччина	1169	Молдова	117
Угорщина	838	Кіпр	105
Великобританія	770	Словенія	72
Болгарія	669	Азербайджан	32
Туреччина	506	Грузія	40

Литва	377	Ірландія	26
Румунія	327	Хорватія	44
Португалія	369	Сербія	20
Швейцарія	349	Південна Корея	40
Греція*	285		
*дані за 2015/2016 навчальний рік			

Прогноз на 2017/2018 рік

Маючи дані за 2017/2018 рік із 29 країн та закладаючи, що в інших країнах число не спаде, ми прогнозуємо, що остаточна кількість українок та українців у закордонних університетах у 2017/2018 році виявиться щонайменше 83 тис. осіб, якщо врахувати скільки людей навчається в українських ЗВО на денних програмах, то це близько 9% від сумарної кількості тих, хто навчається в Україні та за кордоном.

Для кого україн_ки³ є стратегічно важливими?

Ми вимірюємо не лише саму кількість українського студентства за кордоном, але й те, яку частку вони складають серед інозем_ок у кожній країні. Таким чином ми визначаємо, для якої країни вони є стратегічно важливими, в яких країнах університети найбільше залежать від надходжень, які приносять українське студентство. Наприклад, в німецьких університетах навчається досить багато україн_ок, однак вони складають заледве 3% від усього іноземного студентства. Тому, якщо їхня кількість зменшиться, ця зміна не буде відчутною для німецьких університетів. Вони більш чутливі до коливань кількості студентства з Туреччини чи Китаю. Зрештою Німеччина успішно диверсифікує притоки студентства з різних країн, тому жодна з них не складає більше 10% від загалу інозем_ок.

Натомість українське студентство є стратегічно важливими для Польщі, де вони складають 55% від усього іноземного студентства. З огляду на те, що більшість з них платить зі своєї кишені і за навчання, і за проживання, це важливі інвестиції для Польщі, які компенсують демографічний спад та виїзд польської молоді до закладів

³ Тут і далі ми використовуємо іменник з відділенням “_” гендерованим закінченням для позначення особи, гендер як_ої невідомий чи не має значення в нинішньому контексті, та групи осіб різного гендеру, або гендер яких невідомий, або гендер яких не має значення в нинішньому контексті. Ми однаково поважаємо жінок, небінарних осіб та чоловіків. Оскільки в україномовному інформаційному просторі сьогодні набагато частіше підкреслюється існування чоловіків, ніж всіх інших (тобто більшості людей), ми, щоб зрівноважити цей перекося, тут і далі використовуємо на позначення сукупності різних людей чи людини, гендер як_ої невідомий, таку форму. Спочатку ми відділяємо гендерне закінчення для визнання існування гендерно небінарних людей. Потім ми ставимо жіноче гендерне закінчення, щоб зрівноважити всі ті тексти, де фемінітиви не використовуються, і жінки викреслюються з інформаційного простору. Читайте всю Політику використання гендерованих закінчень Аналітичного центру CEDOS тут <http://bit.ly/Feminivity>

вищої освіти в інших країнах ЄС. Польські заклади будуть і надалі проводити активну рекрутацію в Україні, щоб втримати або навіть наростити її обсяги.

Дещо подібна ситуація у Словаччині, де українське студентство за попередніми даними у 2018/2019 навчальному році складає вже 30%. Різниця лише в тому, що майже усі вони навчаються за кошти словацького бюджету, тобто вони, як і словацькі громадян_ки, приносять бюджетні кошти словацьким університетам, натомість за проживання часто сплачують з власної кишені. Ми можемо припустити, що словацькі університети також будуть розширювати свою рекрутацію в Україні.

Стрімке нарощення кількості україн_ок також вказує на їхню важливість для болгарських університетів, особливо для бакалаврських програм, де люди з атестатом української школи складають майже 20% від усіх, хто здобув середню освіту за межами Болгарії.

Росія не отримує якогось відчутного ефекту від витрат (споживання в країні) українського студентства, однак останнє має вагомий політичний вплив для РФ. Російські прокремлівські ЗМІ завжди намагаються говорити про більшу кількість осіб з українським громадянством, перевертаючи навіть офіційну російську статистику. Також на політичну вагу вказує те, що після нападу на Україну Росія радикально збільшила кількість бюджетних квот для українського студентства. У 2014/2015 році за квотами зарахували понад 3 тис. осіб, хоча роком раніше їх було набрано трохи більше 300 осіб. Однак ці квоти не протримались довго, і вже 2017/2018 році за ними було набрано менше 500 українських громадян_ок.

Як інтерпретувати ці дані?

Будь-яка узагальнююча інтерпретація числа усього українського студентства в закордонних університетах є ризикованою. Ми радимо утриматись від таких інтерпретацій. Кожна країна має власну комбінацію доступу інозем_ок до вищої освіти, їхньої інтеграції та інших політик, тому не можна робити узагальнення про усі країни одразу.

Саме студентство теж має різну мотивацію навіть в межах однієї країни. Дещо спрощена гіпотеза, яку ми пропонуємо на озброєння, приблизно така: чим складніший доступ до вищої освіти, чим вищий конкурс на вступі, тобто чим більші інтелектуальні зусилля треба докласти, тим більше виїзд особи за кордон з метою навчання буде пояснюватись пошуком більш якісної вищої освіти, ніж в Україні. На сьогодні наші спеціальні дослідження окремо в кожній країні Вишеградської четвірки показують, що молодь, яка туди поїхала вчитись, більше не задоволена умовами життя в Україні загалом, ніж станом вищої освіти зокрема. Вона розглядає

вищу освіту в іншій країні як місток до подальшого життя після випуску в кращих умовах поза межами України.

Водночас бажання та наміри не завжди втілюються, далеко не все українське студентство залишається за кордоном, навіть якщо такими були їхні початкові плани.

Чи допоможе підвищення якості вищої освіти в Україні, стримати відтік цих людей за кордон? Так, але не безпосередньо, а опосередковано та в комплексі з іншими змінами, які мають підвищити рівень життя в Україні.

Чи допоможе скасування ЗНО чи будь-яке інше спрощення вступу до українських університетів стримати відтік цих людей за кордон? - Ні. Наявність ЗНО на вступі не є причиною виїзду українського студентства до закордонних університетів.

Чи допоможе збільшення бюджетних місць в українських університетах стримати відтік цих людей за кордон? - Ні. По-перше, обсяг наявних коштів вимагає не збільшення, а зменшення кількості бюджетних місць, інакше кожне бюджетне місце і надалі буде недофінансоване, тому умов для збільшення бюджетних місць просто немає. По-друге, навіть якби ці умови були, конкурс на бюджетні місця на деяких спеціальностях інколи відсутній або ж дуже низький і вже зараз це ніяк не стримує відтік молоді, тому збільшення бюджетних місць тут не зарадить.

Чи збільшиться відтік цих людей за кордон внаслідок підвищення цін на контрактне навчання в українських університетах. - Так, частково варто очікувати такого ефекту. Особливо, якщо підвищення ціни не буде супроводжуватись підвищенням якості вищої освіти, а також покращенням перспектив, які вона дає в Україні після випуску.

[Дані за період 2008/2009 - 2017/2018 років.](#)

Список установ, які надали нам інформацію

- Австралія - Australian Education International
- Австрія - Statistik Austria
- Азербайджан - Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi
- Бельгія (Фландрія) - Observatoire de l'enseignement supérieur Chargée de projet statistiques
- Бельгія (Валлонія) - AGERS, Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen Afdeling Hoger Onderwijs
- Білорусь - Министерство образования Республики Беларусь

- Болгарія - Национален статистически институт
- Великобританія - Higher Education Statistics Agency
- Греція - Ελληνική Στατιστική Αρχή
- Грузія - საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური
- Естонія - Statistikaamet
- Ірландія - Department of Education and Skills Statistics section
- Іспанія - Servicio de Estadística Universitaria. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte
- Італія - Anagrafe Nazionale Studenti
- Канада - Citizenship and Immigration Canada
- Кипр - Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας
- Латвія - Centrālās statistikas pārvaldes
- Литва - Lietuvos statistikos departamentas
- Молдова - Biroului Național de Statistică
- Нідерланди - Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
- Німеччина - Statistisches Bundesamt
- Норвегія - Statistics Norway
- Польща - Główny urząd statystyczny
- Португалія - Direção-Geral de Estatísticas da Educação e Ciência
- Росія – Министерство образования и науки Российской Федерации
- Румунія - Ministerul Educației Naționale
- Сербія - Републички завод за статистику
- Словаччина - Centra vedecko-technických informácií SR
- Словенія - Statistični urad Republike Slovenije
- США - The Institute of International Education
- Туреччина - Yükseköğretim Kurulu
- Угорщина - Emberi Erőforrások Minisztériuma
- Фінляндія - Tilastokeskus
- Франція - Ministère de l'Éducation nationale
- Хорватія - Državni zavod za statistiku
- Чехія - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- Швейцарія - Bundesamt für Statistik BFS

- Швеція - Statistiska centralbyrån